

Religiózní geografie

6. přednáška **Islám**

O islámu

- nejmladší světové náboženství
- monoteistický religiózní systém
- ISLÁM = mír, odevzdání se (do vůle boží)
 - arabský kořen **slm**: všechny výrazy ve smyslu být bezpečný, zdráv, svolit a předat
- 1,2 miliardy věřících (19,6 % obyvatel světa) ⇒ druhé nejvýznamnější náboženství podle počtu věřících (a pravděpodobně největší podle počtu „praktikujících“ věřících)

Regionální rozdíly:

Afrika	40,4 % ob.
Asie	22,7 % ob.
Evropa	4,3 % ob.
Anglosaská Amerika	1,3 % ob.
Austrálie	0,8 % ob.
Latinská Amerika	0,3 % ob.

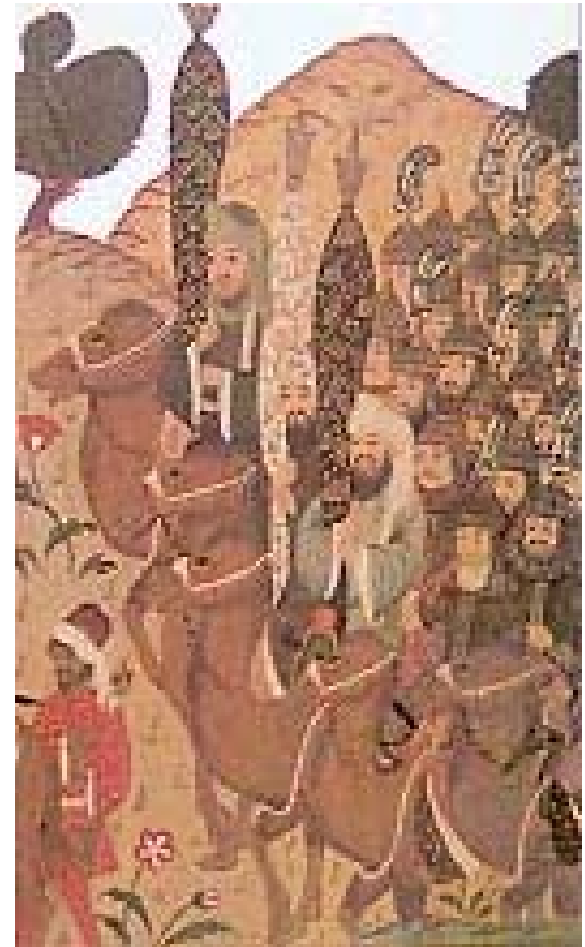

Největší muslimské komunity

- islámskými regiony jsou zejména: severní Afrika, JZ, střední a JV Asie, JV Evropa, největší muslimské komunity žijí v:
 - Indonésie (170 mil.)
 - Pákistán (140 mil.)
 - Bangladéš (110 mil.)
 - Indie (105 mil.)
 - Turecko (62 mil.)
 - Írán (61 mil.)
 - Egypt (54 mil.)
 - Nigérie (48 mil.)
 - Čína (37 mil.)
 - Alžírsko (27 mil.)

Zakladatel Muhammad ibn Abdallah ibn al-Muttalib (asi 570 – 632)

- ❑ Pocházel z mekkánského kmene Kurajšovců (zabývali se obchodem, bohatší složka společnosti)
- ❑ První fáze jeho života se nevymykala jeho stavu (manželství, 4 dcery, obchodní cesty po celé Arábii, které umožnily seznámit se s gnózí, křesťanstvím a judaismem)
- ❑ 610: počátek šíření nového učení – zjevení archanděla Gabriela v jeskyni na noře Híra u Mekky, postupné získávání příznivců (hlavně mezi sociálně nižšími vrstvami) ⇒ spory s bohatými, kteří se obávali ztráty zájmu o poutní místo (černý kámen ve svatyni Al-Kaba)
- ❑ 622: odchod do Mediny (hidžra), založena muslimská obec (umma)
- ❑ 630: návrat do Mekky (resp. dobytí), pohanská svatyně Kaba přeměněna na ústřední kultovní místo ummy
- ❑ 632: úmrtí, „nebeská pouť“ do Jeruzaléma

Dějiny

Po roce 632 šíření nového náboženství:

- ▣ západ: Severní Afrika a Jižní Evropa
- ▣ východ (12. stol.: severní Indie a dále Malajsie, Brunej, Indonésie a jih Filipín)
- ▣ jih: od 18. století začalo rozšiřování na jih od Sahary
- ▣ migrace ve 20. století: opět Evropa a nově i Amerika

Zároveň však spory o vedení...

- ❑ v Koránu není řešena otázka nástupnictví po prorokovi ⇒ zdroj politických a náboženských konfliktů
- ❑ 632–661 v čele obce volení chalífové (=náměstci)
- ❑ od 661 dědiční chalífové (Umajjovci v Damašku (661–750), Abbásovci v Bagdádu (750–1258), pak v Káhíře (1258–1517) a v Istanbulu (1517–1924), v roce 1924 byl chalífát zrušen republikánským reformátorem Mustafou Kemalem Atatürkem
- ❑ důsledek: krize a rozštěpení (šíté – v čele obce by měli být potomci Mohammeda, cháridžité – v čele obce je jen Bůh)

3 základní větve islámu:

- sunnité
- šíité (od hlavního proudu se oddělili už za 4. chalífy Alího), později se z nich vyčlenily další větve:
 - imámité
 - izmailité
 - alavité
 - drúzové, atd.
- cháridžité
- existují i sekty další sekty (súfismus, ahmadíja, hnutí černých panterů, ...)

Cháridžité

- ❑ Od hlavního proudu se odtrhli už v roce 657 (661 zavraždili 4. chalífu Alího)
- ❑ Své vůdce si volili bez ohledu na původ
- ❑ Puritánští ve věcech víry (např. učí, že člověk, který spáchá smrtelný hřích, přestává být muslimem), často nepohodlní státní moci
- ❑ Potlačování ostatními proudy a oslabování vlastními spory
- ❑ Dnes už jen nepatrné množství – Omán, Zanzibar, ostrov Džerba v Tunisku

Šíité

- Uznávají první 4 volené **chalífy**:
 - Abú Bakr (+634)
 - Umar Ibn al-Chattáb (+644)
 - Usmán Ibn Affán (zabit 656)
 - Alí Ibn Abí Tálíb (zabit 661)
- nejuctívanější postavou je chalífa Alí (bratranec a zeť Muhammada) s titulem walí Alláh („druh Boží“) a amír al-mu`minín (kníže věřících)
- Další neuznávají, po roce 661 je vedli **imámové**
- Někteří šíité věří v jeho reinkarnaci do dalších postav Víra berou víc emocionálně, Korán doslovně
- Šíitské duchovenstvo má nadřazený vztah k světské moci

Šíité – imámové

- 1: Alí Ibn Abí Tálib – zabit 661
- 2: Hasan – odešel do ústraní – jeho potomci – Hášimovci – vládou dnes v Jordánsku (a jsou sunnité)
- 3: Husajn – zabit s rodinou 680 – **Karbalá** (Irák)
- 8: Alí Ibn Músá ar-Rezá – otráven 818 – hrob v **Mašhadu** (Írán)

Ášúra

- ❑ Procesí, šíity připomínané zabití imáma Husajna v roce 680 – hlavní trauma šíitskou-sunnitských vztahů
- ❑ V čele nošeny rekvizity vraždy (kůň s krvavými šípy, dětská kolébka), časté projevy sebetrýznění

Šiitské sekty

- Vnitřně jsou rozděleni na několik proudů podle toho, které z četných potomků Aliho pokládají za legitimní, hlavní proud se označuje jako **imámité** (uznávají 12 imámů, poslední, Mohameda al-Mahdí, který zmizel v roce 878 je podle nich „skrytý imám“, který se jednou vrátí na zem a ustanoví vládu Boží)
- V 8. století se od hlavního proudu oddělila **Ismá'ílíja** (prvních 6 imámů mají společných s imámity, za sedmého považují Izmaila)
 - Extremně radikální, organizačně velmi schopní (konspirační sítě) – patřila k nim i historicky první „sebevražedná“ sekta **Asasínové** (od haššášún, 11.–13. století, od nich franc. assassin = vražda) a **karmaté** (9.–12. století, kvazikomunistická skupina, přepadávání karavan do Mekky ...)
 - Dnes žijí hlavně v Íránu, Sýrii a Egyptě

Odštěpenci od Ismá'ílíje

- ❑ **drúzové** (od 11. století, věří v to, že někteří chalífové byli boží vtělení, mj. i **al-Hákim**, který v roce 1021 záhadně zmizel a někdy v budoucnu se vrátí jako mahdí, silně mystické učení, od islámu se už značně vzdálilo, uzavřenost, představa o vlastní vyvolenosti (např. že spasení budou pouze oni, proto jsou přísně endogamní a věří, že komunita se udržuje neustálými reinkarnacemi svých členů) – žijí v Sýrii, Libanonu, Izraeli)
- ❑ **Nusajríja / alavité** (od 10. století, vstřebali řadu křesťanských vlivů – velikonoce, jména (Jan, Kateřina, Matouš), bůh je nedělitelnou jednotou trojího (periodicky se proto reinkarnuje trojice proroků) atd. – žijí hl. v Sýrii, výrazně se uplatňují v armádě a politice – klan Asadů)

Odštěpenci na hranicích islámu

- **Ahle hakk** (lidé pravdy) – synkretismus, dualistické chápání světa (Íránský Kurdistán)
- **Jezídové** – podobné, uctívají bytost v podobě páva (Tá`úse Malek – padlý anděl, kterému ale bude odpuštěno), řada aspektů víry tajena – irácký Kurdistán, Arménie, Gruzie
- **Bahá'izmus** (na základě učení Íránce Mírzá Alího (popraven 1850) – synkretismus, tolerance
 - usiluje o nastolení nadnárodního státního útvaru s jednotnou měnou a jazykem
 - Mimořádně misijně aktivní
 - Dnes už zcela mimo islám

Súfismus

- ❑ lidový islám, zdůrazňuje mysticismus, k Bohu přistupuje na základě racionální úvahy, ale prostřednictvím intuice a emocí
- ❑ Techniky: opakované vzývání Boha, rituální zpěv, hudba, tanec, askeze
- ❑ Občas pronásledování hl. proudem
- ❑ Největší rozmach zaznamenal súfismus v 10.–12. století, súfistická bratrstva žila v kláštorech
- ❑ oživení nastalo v 2. polovině 20. století jako reakce na sekularizmus (aktivní jsou hlavně v prostorech, které byly sekularizovány násilně – postsovětský prostor, Turecko)

Mystické řády

- Obdoba laických řádů u nás, často ale značně svérázné obřady odlišné od „hlavního proudu“
- Pevný řád, disciplína a vnitřní hierarchie, jasný vztah učitel – žák
- Výrazně se podílejí na propagaci islámu v (neislámském) světě
- Příslušníci: derviš, fakír, súfí

Ahmadíja

- Sekta, která vznikla v 80. letech 19. stol. v Paňdžábu
- založil ji **Mirza Ghulám Ahmad Kadiani**, který se prohlásil za mahdího (mesiáše) a hlásal synkretické učení snažící se sblížit islám, hinduismus a anglikanismus
- Sekta působí v Indii, Pákistánu, Afghánistánu, Íránu ...

Dnešní zastoupení:

- 89 % sunnité
- 10,6 % šíité (Írán, Bahrajn, hodně v Iráku, Libanonu, Pákistánu, Indii)
- 0,4 % charidžité

Islámská kultura

- V prvních třech stoletích existence dosáhl islám nejen obrovského územního rozsahu, ale byl i nositelem civilizačního pokroku – do značné míry navázal i na antickou civilizaci a byl otevřený k inovacím (křesťanský svět v té době naopak prožíval úpadek)
- Po roce 1000 dochází k postupnému „vyrovnání sil“ – křesťanský svět se začíná rozvíjet, islámský do značné míry ustrnul
- příčiny jsou pravděpodobně „vnitroislámské“ – v prvních stoletích islámu platilo pravidlo „samostatného úsudku“ (v případech, kdy nedávaly odpověď Svaté knihy, se mohli rozhodovat věřící samostatně), v roce 1019 však bagdádský chalífa al-Kádir z obavy před neposlušností intelektuálů a šíitů nařídil „uzavřít bránu *idžtihádu*“ (samostatného úsudku). Tím zamezil kritice a přikázal otrocky napodobovat rozhodnutí a postupy uplatňované do 11. století

Doktrína:

- Doktrína islámu se opírá o Korán a Sunnu
- **Korán** (= to, co je určeno k recitaci) vznikl v l. 610–632 zapisováním Muhammadových vnuknutí (psali je jeho žáci, sám byl negramotný), konečná redakce provedena v roce 650. Má 114 súr (kapitol) a je považován za (nestvořené a věčné) **boží slovo**.
- Orientaci běžnému čtenáři ztěžuje jazyk (archaická arabština) a uspořádání súr (ne chronologicky, ale sestupně podle délky)
- Muslimové se učí z paměti dlouhé pasáže (Háfiz = člověk, který ho umí celý Korán z paměti)

Doktrína:

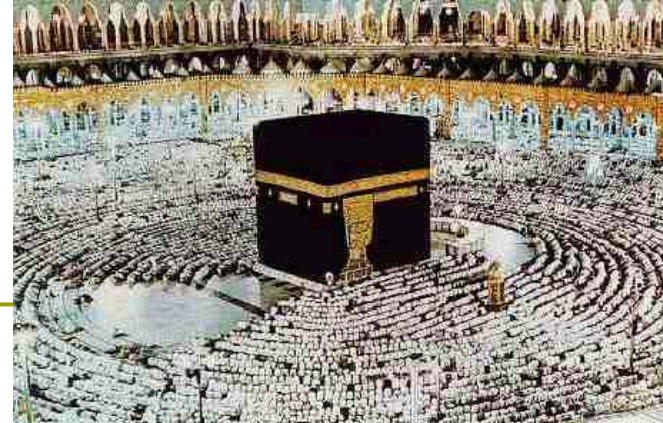

- ❑ **Sunna** (= cesta, pravidlo) je souhrn tradice, různých výroků a skutků Muhameda tak jak je vyprávěli (hadís) jeho společníci
- ❑ nejdříve byla předávána ústně, později dostala psanou podobu
- ❑ Sunna poskytuje podrobný návod na to, čemu má muslim věřit a jak se má chovat v muslimské obci (umma). Více než Korán ovlivňuje každodenní život věřících.

6 článků víry:

1. Víra v jediného Boha
2. Víra v anděly
3. Víra ve všechna písma svatá
4. Víra v posly Boží
5. Víra v soudný den
6. Víra v osud, dobrý či špatný

- ▣ V podstatě vychází z judaismu a křesťanství, zcela cizí je ale islámu představa dědičného hříchu

Víra v jediného Boha:

Boží vlastnosti: Bohu náleží veškerá dokonalost a absolutní dobro, nelze s ním spojovat jakékoliv zlo a chybu. Bůh je jediný, věčný, neplodil ani nebyl zplozen, nikdo Mu není roven. Je milosrdný, slitovný, spravedlivý a nejvyšší vládce, stvořitel, je počátkem i koncem, moudrý, slyšící a o každé věci vševědoucí, slavný, schopný a mocný. Bůh je milující a obživu poskytující, štědrý a promíjející, ochraňující, soudce a mír, atd.

Víra v anděly

- ❑ Nehmotné bytosti stvořené ze světla (lidé byli stvořeni z hlíny)
- ❑ Působí jako zvěstovatelé Boží a strážci lidí (každý člověk má po svém boku 2 anděly – levý zapisuje jeho zlé skutky, pravý jeho dobré skutky)
- ❑ 4 andělé nesou nebeský trůn (Gabriel – Džibríl – Boží zvěstovatel, Michael – Miká'íl – anděl posledního soudu, Azrael – Azrá'íl – a. smrti, Isráfíl – oznámí poslední soud)
- ❑ Padlí andělé: Iblís / Šajtán (Satan), Hárút a Márút (černá magie)
- ❑ Iblísovi pomáhají džinnové – bytosti vytvořené z ohně (pokušitelé, původci posedlostí apod. ... a příčina meteoritů)

Víra v posly Boží

- Proroci jsou lidé, kteří byli vybráni Bohem, aby zprostředkovali jeho zjevení
- Bylo jich několik „generací“:
 - Proroci seslaní Židům (Adam, Abrahám, Mojžíš, Jakub, David, Jan Křtitel, ad.) – splnili svou roli, ale jejich svědectví bylo „pokřiveno“ tím, že Židé se vyhlásili za vyvolený národ a nechtěli se o Boží svědectví rozdělit s celým lidstvem
 - Prorok křesťanů Ježíš: jeho učení zasáhlo celé lidstvo, ale křesťané „pokřivili“ boží záměr tím, že se odklonili od přísného monoteizmu (Ježíše prohlásili za (součást) Boha)
 - Posledním prorokem, který napravil všechny dosavadní nedorozumění a omyly byl Mohameda, pouze jeho učení je nepokřivené a plně realizované muslimy

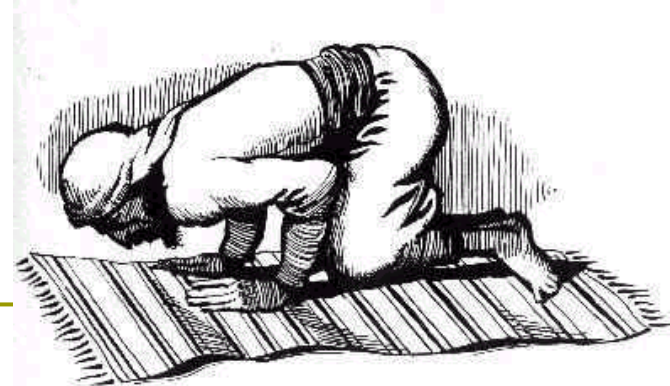
Víra v soudný den

- V den posledního soudu všichni mrtví povstanou a lidstvo se shromáždí před Božím soudem
- Spravedliví budou spaseni (dostanou se do nebe)
- Nevěřící budou odsouzeni a svrženi do pekel
- Jak nebe, tak peklo je hierarchické (sedm stupňů nebe, šest pekel)

Víra v osud

- Muslimové věří, že jsou řízeni prozřetelností a že existuje předurčení (predestinace)
- Přesto je lidem v rámci tohoto předurčení dána dostatečná míra svobody a zodpovědnosti, aby se mohli zachovat buď dobře, nebo špatně

Kult:

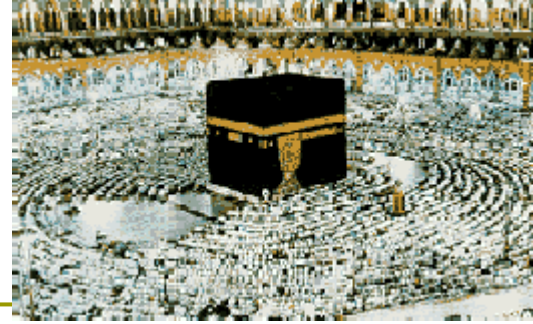
Důležitá je víra, věrnost Bohu a plnění 5 "pilířů islámu":

- vyznání víry (šaháda)
- modlitba (salát)
- almužna (zakat)
- post (saum)
- velká pouť (hadždž)

Almužna

- „povinný odpustek za hříšnou touhu vlastnit“
- Platí ji každý dospělý muslim formou zvláštní daně (s výjimkou chudých a postižených)
- Výtěžky daně jsou věnovány na sociální a kulturní účely
- Jistý druh sociální politiky

Pout' do Mekky

- Hlavním cílem je Ka`ba – údajně postavená Adamem

Další poutní místa

- Medína
- Jeruzalém
- Kajruwán (sunité, v Tunisku, mešita džámi` Sidi Ukba)
- Nadžaf (v Iráku, hrobka Alího)
- Karbalá (šíistské, v Iráku, Husajново mauzoleum)
- Mašhad (šíitské, Írán, hrob imáma Alí Ibn Músá ar-Rezá)
- Kom (šíitské, Irák, mj. hrob ájatolláha Chomejního)

Muslimské desatero

- Věřit v jednoho Boha
- Ctít rodiče a starat se o ně
- Pomáhat příbuzným a pocestným
- Nezabíjet děti ze strachu před zchudnutím
- Nesmilnit
- Nezabíjet jinak než po právu (krevní msta)
- Neokrádat sirotky
- Nešidit na váze a míře
- Nepodezírat bez důvodu
- Nebýt pyšný a domýšlivý

Organizace

- ❑ neexistuje duchovenstvo v křesťanském pojetí “prostředníka” mezi člověkem a Bohem
- ❑ neexistuje žádná církev jako instituce
- ❑ Hlavou sunnitů byl až do r. 1924 chalífa, dnes jsou jejich vůdci označováni jako imámové
- ❑ U šíitů je imám nástupce Muhammada, hodnost získává božím předurčením, může mít fyzickou podobu, ale může být i skrytý

Islámské „duchovenstvo“

„Islámské duchovenstvo“ nejsou organizátoři modliteb, ale osoby, které mají oprávnění interpretovat svaté texty (teologové – právníci). Jsou vybíraní podle přísných kritérií, nejvyšší jsou:

U šítů:

- **Velký ájatolláh** („nejvyšší znamení Boží“)
- **Ájatolláh** („znamení Boží“)
- Jejich rozhodnutí jsou nezpochybnitelná, neodvolatelná a věřící je nesmějí posuzovat

Fatwá (rozřešení, vyjádření)

- Rozhodnutí duchovní autority k nějaké záležitosti na základě koránu a sunny
- Od roku 1935 existuje Nejvyšší rada pro vydávání fatwá na káhirské univerzitě al-Azhar (12 učenců) – všechny 4 právní školy, časté spory
- Např. fatwá k otázce nošení šátků na francouzských školách....

Šarí'a – islám jako právní systém

- ❑ Islám má ve větší míře než další náboženství charakter právního systému, život muslima je tímto systémem značně regulován
- ❑ Tento systém právních předpisů (**Šarí'a**) chápe vztah mezi Bohem a lidstvem jako smluvní vztah mezi pánem a služebníkem (lidé jsou božími služebníky a zároveň jeho „chalífy“ pověřenými dozorem nad správným děním ve světě
- ❑ Šarí'a není jednotná a značně se liší podle různých „právních škol“ vzniklých v prvních 3 stoletích existence islámu.
- ❑ Používá tresty odpovídající době vzniku (bičování, kamenování, amputace končetin – v praxi se ale provádějí výjimečně)

Sunnitské právo

Korán nemá být brán "doslova", ale má se vycházet z jeho smyslu, důležitá je i tradice (sunna), konsenzus obce (ummy) a analogické uvažování

- ❑ **Hanafitská škola** (Turci, Afghánci – nejotevřenější škola, nechává velký prostor individuálnímu úsudku)
- ❑ **Málikovská škola** (v Africe – klade důraz na souhlasné mínění učenců, a také na místní praktiky spjaté často s pověrami)
- ❑ **Šáfiovská škola** (Arabský poloostrov, Indie, JV Asie – klade důraz na tradici, místo souhlasu učenců upřednostňuje konsenzus komunity)
- ❑ **Hanbalovská škola** (Saúdská Arábie – obnovila uplatňování idžtihádu (samostatného právního úsudku), neexistuje proto žádná formální nejvyšší právní autorita, přesto je pro něj charakteristická mravní přísnost a bigotní zbožnosti)

Šíitské právo

- ▣ Korán chápou doslovně
- ▣ k výkladu jsou povolány duchovní autority

Islámský způsob života

v individuální i všeobecné rovině existuje řada dalších úkonů, které vytváří "islámský způsob života", např.:

- ❑ džihád = usilování o to, co se líbí Bohu
- ❑ řada hygienických požadavků
- ❑ stravovací předpisy
- ❑ vztahy mezi mužem a ženou
- ❑ různé obřady spjaté s jednotlivými etapami životního cyklu

Mučednictví

- Kdo umře v boji jako svědek víry má zajištěno místo v nebi
- stopy krve na jeho těle a oděvu budou v den posledního soudu stvrzovat jeho zásluhy (proto se pohřbívají neomytí a v původním oblečení)
- K mučedníkům jsou řazeni i lidé, kteří zemřou při přírodních pohromách, při nezaviněné nehodě, mladí, zemřelí v cizině nebo při vědeckém bádání, obecně i každý padlý za národní nezávislost

Džihád

- Velký džihád: péče o individuální duchovní zdokonalování
- Malý džihád: některými chápáno jako boj s nepřáteli islámu (hl. jinověrci)
- smrt v tomto boji se považuje za přímou vstupenku do ráje.
- zároveň ale Korán říká: "*Nebudiž žádného nucení k náboženství!*" Islám zakazuje každé násilné jednání. Zbraň smí být použita jen v sebeobraně.

Idžtihád (samostatný úsudek)

- Právo k samostatnému posouzení právních, teologických či politických záležitostí, pokud Korán a tradice neposkytují zřetelné řešení
- V roce 1019 nařídil chalífa „uzavřít bránu idžtihádu“ – pravděpodobně hlavní příčina úpadku v dalších letech
- Od 11. století se uplatňoval taklíd (nápodoba) – důsledky i v občanském životě

Stravování / oblékání / umění

- ❑ Zákaz alkoholu
- ❑ Příkaz oblékat se cudně (různé podoby v různých zemích)
- ❑ Zákaz model

Manželství

- Je doporučováno
- Staromládenectví je „úchylka“
- Staropanenství je zakázáno
- Sňatek je forma ekonomické smlouvy (proto i věno)
- Polygamie je jen okrajová, v mnoha muslimských státech je dokonce zakázaná

Měření času

- Den začíná západem slunce
- Kalendář (hidžra) je lunární (12 měsíců po 29–30 dnech)
 - počátek letopočtu je okamžik odchodu Mohammeda z Mekky do Mediny (r. 622 n.l.)
 - tj. je o 11–12 dní kratší než náš (32 „našich“ let = 33 jejich let)
 - Obtíže v občanském životě (určování počátku měsíců apod.)

Ekologie

- Na územích obývaných muslimy většinou úbytek vegetace, eroze...
- materiální svět chápou jako pomíjivý a druhořadý (islám vznikl v pouštích oblastech)
- k životnímu prostředí většinou naprosto lhostejní, značná neinformovanost

Arabština

- Svatý jazyk
- Korán se nesmí překládat ani přizpůsobovat vývoji jazyka
- Jazyk kultu a modliteb (bez ohledu na to, jestli jim věřící rozumí)

Islám – geopolitická vize

Svět se dělí na:

- **Dár al-islám** (Dům islámu), kde vládou muslimové, obyvateli mohou být i jinověrci, ne ale polyteisté
- **Dár al-harb** (Dům války), kde vládou nevěřící
- Klasický islám naprosto nepočítal se situací, že by mohlo dojít ke ztrátám ve prospěch Dár al-harb – proto např. nebylo duchovenstvo schopno se vypořádat s kolonialismem (důsledek: islámský reformismus)

Islám a naše pojetí lidských práv

Islámská doktrína porušuje v některých bodech lidská práva v evropském chápaní, problémy jsou v oblasti:

- rovnoprávnost žen
 - např. v dědickém právu je podíl mužů dvojnásobný – má to ale jistou logiku (muž dává ženě při sňatku první věno, při rozvodu ji musí i nadále živit)
- náboženská svoboda
- tělesné tresty

Islám a demokracie:

Značná nedůvěra, protože:

- ▣ Jednostranně vyzdvihuje materiální pokrok
- ▣ Zanedbává péči o duchovní rozvoj

Islám, judaismus a křesťanství

- ❑ Mohamedova koncepční myšlenka pro zprostředkování zjevení počítá i se svědectvím o zjevení dřívějších proroků Abraháma, Mojžíše a Ježíše. Původ arabských kmenů vidí v nemanželském synu otrokyně Hagary – Izmaelovi (praotec), kdežto židé jsou potomky legitimního Abrahámovy syna Izáka
- ❑ Považuje se za „dovršení“ těchto náboženství, poukazuje na skutečnost, že společným praotcem všech je Abrahám
- ❑ podle muslimů judaismus, křesťanství i islám vycházejí z jedné „knihy“ – nebeského Koránu, křesťany i židy proto označují za „lid knihy“

Islám a „civilní svět“

- V dnešním islámu jsou čtyři základní proudy ve vztahu k okolnímu světu:
 - 1. proud prosazuje oddělení státu a církve,
 - 2. proud usiluje o plné uplatnění středověkého zákona šaria (Írán),
 - 3. proud uskutečňuje Muslimské bratrstvo prosazující požadavek plného uplatnění Koránu, to znamená vše, co není v Koránu, musí být odstraněno,
 - 4. proud se snaží oddělit sociálně podmíněné od zjeveného a uznává jen zjevené.
- Dosud není známo, který z uvedených proudů odpovídá nejvíce duchu islámu, a tudíž se může prosadit v budoucnosti.